

TRIBEČSKÉ MÚZEUM V TOPOĽČANOCH

Koncepcia a plán akvizičnej činnosti Tribečského múzea v Topoľčanoch (aktualizácia na roky 2024 – 2028)

**Koncepcia a plán akvizičnej činnosti
Tribečského múzea v Topolčanoch na roky 2024 – 2028.**

- 1. Analýza zbierkového fondu Tribečského múzea v Topolčanoch**
- 2. Členenie zbierkového fondu a charakteristika jednotlivých čiastkových fondov**
- 3. Strategické plány akvizičnej činnosti čiastkových fondov, ich sústavného, systematického a cieleného zhodnocovania a dopĺňania**

Koncepcia akvizičnej činnosti Tribečského múzea v Topolčanoch do roku 2028 analyzuje súčasné zloženie zbierkového fondu a nastoľuje hlavné stratégie akvizičnej činnosti, systematického a cieleného zhodnocovania zbierkového fondu múzea. Na základe výberových kritérií akvizície (napr. súlad so zameraním múzea, pôvod, historický význam, výpovedná muzeálne hodnota, regionálna unikátnosť, neduplicitnosť zastúpenia, vedecká hodnota a výskumný potenciál zbierkového predmetu, atď.) sú stanovené prioritné ciele jednotlivých čiastkových fondov múzea.

Dôležitým predpokladom úspešnosti priebežného plnenia akvizičných cieľov na budúce roky je však zabezpečenie adekvátnych finančných prostriedkov na ich realizáciu. Akvizičná činnosť múzea je ťažisková z pohľadu napĺňania jeho poslania, ktoré je definované Zriaďovacou listinou ako povinnosť uchovávať hmotné a nehmotné doklady o vývoji našej spoločnosti a prírody. Preto je nesmierne dôležité v rámci rozpočtového plánovania prioritne počítať s primeranými finančnými čiastkami na akvizičnú činnosť a využívať všetky existujúce formy podpory získavania nových zbierkových predmetov, priamo aj zriaďovateľom múzea v rozpočte na príslušný kalendárny rok spĺňajúcich kritériá odborne podloženej a selektívnej akvizície, ktorá zhodnocuje zbierkový fond.

1. Analýza zbierkového fondu a jeho vývoj od roku 1961 po súčasnosť

Od svojho založenia v roku 1961 Tribečské múzeum cieľavedome naplňa základné poslanie tohto typu inštitúcie. Predmetom jeho činnosti je na základe prieskumu a vedeckého výskumu zhromažďovať, ochraňovať, odborne zhodnocovať hmotné pamiatky a dokumenty vývoja prírody a spoločnosti, ktoré tvoria súčasť kultúrneho dedičstva. Zbierkotvorná (akvizičná) činnosť múzea patrí teda medzi jeho najdôležitejšie činnosti.

Zbierkový fond obsahuje vyše 91 tisíc predmetov zo spoločenskovedných a prírodovedných odborov, vrátane špecializácie múzea. Do vzniku samosprávnych krajov múzeum územne pokrývalo tri súčasné okresy – Topolčany, Bánovce n/Bebravou a Partizánske, dovedty tvoriace jeden okres. Z uvedeného dôvodu značná časť predmetov pochádza z lokalít, ktoré sa v súčasnosti nachádzajú už mimo územie okresu Topolčany.

Po vzniku múzea bola vykonávaná pomerne rozsiahla zbierkotvorná činnosť, ale bez akéhokoľvek systémového riešenia a následného odborného spracovania získaných predmetov. Zbierková činnosť mala charakter viac-menej náhodného zhromažďovania vecí rôznej povahy, bez koncepčného zámeru primerane dokumentovať všetky oblasti vývoja prírody a spoločnosti. To malo za následok, že niektorým vedným odborom skúmajúcim konkrétne javy v prírode a spoločnosti bola venovaná len okrajová pozornosť. Množstvu zbierkových predmetov chýbajú údaje o ich pôvode a iné relevantné informácie, ktoré s odstupom času už nebolo možné doplniť. Premyslenej tvorbe fondov, kvalifikovanému spracovaniu a následnému odbornému ošetrovaniu zbierkových predmetov takmer dve desaťročia po vzniku múzea bránil nedostatok odborných pracovníkov. Na odbornejšiu bázu sa nadobúdanie a spracovanie zbierkových predmetov dostáva až koncom 70. rokov 20. storočia (história, botanika), v resp. v 80. rokoch 20. storočia nástupom odborných zamestnancov pre ďalšie odbory.

Samotnú tvorbu múzejných zbierok z hľadiska obsahovej náplne od samého začiatku pôsobenia múzea nepriaznivo ovplyvňovala absencia depozitárov s vhodnými klimatickými parametrami, ich

nedostatočné materiálo-technické vybavenie, ako aj nedostatok finančných prostriedkov na nákup zbierkových predmetov. Ďalší negatívny faktor predstavoval rozsah depozitárnej plochy, ktorý obmedzujúco pôsobil na získavanie predmetov väčších rozmerov. Zbierkový fond v rokoch 1961 až 1999 bol umiestnený v rôznych objektoch, nachádzajúcich sa aj mimo mesta Topoľčany. Vo všetkých prípadoch sa jednalo o provizórne, z hľadiska zabezpečenia primeranej ochrany zbierkových predmetov nevyhovujúce staré budovy. Časté sťahovanie zbierok, ich umiestnenie v klimaticky nevhodných priestoroch a nedostatočná starostlivosť v oblasti ochrany a ošetrovania viedli v nejednom prípade k trvalému poškodeniu zbierkových predmetov.

K umiestneniu kompletného zbierkového fondu v jednom objekte dochádza až v priebehu roka 1999, keď múzeum získalo do nájmu od mesta Topoľčany účelovú budovu bývalého kráľovského okresného súdu. Budova súčasného sídla múzea, postavená v roku 1898, sa v čase odovzdania múzeu nachádzala prakticky v pôvodnom stave. Pred nasťahovaním múzea boli v nej vykonané len základné stavebné úpravy. Po niekoľkých rokoch po presťahovaní zbierok do nových priestorov sa opätovne musela riešiť otázka fyzického stavu depozitárov, ktoré podliehali značnej deštrukcii vplyvom vzliňajúcej vlhkosti z neizolovaných základov a nemožnosti temperovania vzhľadom na zastaraný systém vykurovania. Čiastkové opatrenia (použitie odvlhčovačov, vetranie, protiplesňové postreky) na elimináciu vážneho havarijného stavu depozitárnych priestorov neboli dostačujúce, pretože neriešili príčinu problémov. Dlhoročné problémy sa začali radikálne riešiť až prechodom budovy do vlastníctva Nitrianskeho samosprávneho kraja, zriaďovateľa múzea, ktorý pre múzeum vyčlenil investičné prostriedky na rekonštrukciu depozitára. Depozitárne priestory boli v rokoch 2008 – 2013 podrobené zásadnej stavebnej rekonštrukcii, zameranej na odstránenie vlhkosti, výmenu okien a inštalovanie nového vykurovacieho systému. Po zlepšení fyzického stavu depozitárov následne sa riešilo ich technicko-materiálové vybavenie účelovým úložným mobiliárom. Pôvodné vybavenie na uloženie zbierkových predmetov (skrine a regály zo 70. rokov 20. storočia), ktoré prežilo niekoľko sťahovaní, z dôvodu značného opotrebovania bolo vyradené. Podobnú technologickú zastaranosť vykazoval aj elektronický zabezpečovací systém a elektronická požiarňa signalizácia, ako aj v pôvodných priestoroch používané odvlhčovače a merače teploty a vlhkosti. Naznačené problémy sa múzeu podarilo vyriešiť v priebehu rokov 2014 – 2017, a to vďaka podporným dotačným programom z Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a Fondu na podporu umenia. Uskutočnila sa revitalizácia EZS a EPS, zakúpil sa účelový úložný mobiliár, odvlhčovače a záznamníky teploty a vlhkosti. Zriaďovateľ múzea poskytol účelovú dotáciu na nákup obalového materiálu. Realizáciou všetkých vyššie uvedených projektov vrátane stavebnej rekonštrukcie sa podarilo odstrániť jestvujúce problémy a zvýšiť úroveň odbornej ochrany zbierkových predmetov. V ďalšom období s využitím príslušného programu v dotačnom systéme Fondu na podporu umenia boli depozitáre vybavené kamerovým systémom. Posledným kvalitatívnym prvkom bolo zakúpenie germicídnych žiaričov.

Zbierkový fond je základom pre realizáciu vedeckovýskumnej, prezentačnej, kultúrno-vzdelávacej, publikačnej a edičnej činnosti múzea. Tvoria ho originálne predmety, ktoré pred zaradením do múzejného fondu tvorili autentickú zložku prírodných a spoločenských reálií. Medzi zbierkovými predmetmi sa nachádza množstvo skutočne významných exponátov, či už vo forme solitérov alebo ucelených zbierok.

S problematikou nadobúdania zbierkových predmetov súvisí aj proces vyradovania zbierkových predmetov. V prípade Tribečského múzea v Topoľčanoch tento proces je realizovaný predovšetkým z dôvodu nevyhovujúceho fyzického stavu predmetov ako dôsledku ich štyri desaťročia trvajúceho umiestnenia v nevyhovujúcich priestoroch a častého sťahovania.

2. Členenie zbierkového fondu a charakteristika jednotlivých čiastkových fondov

Základné členenie zbierkového fondu je realizované do 10 základných odborných skupín – čiastkových zbierkových fondov podľa ich príslušnosti k vedným odborom:

1/ spoločenské vedy - archeológia, história, etnografia, numizmatika

2/ prírodné vedy – botanika, zoológia, paleontológia, geológia, petrografia, mineralógia

V každej zo skupín zastupujúcich konkrétny vedný odbor je možné vytvárať ďalšie tematické zoskupenia zbierkových predmetov.

V súvislosti s elektronickým spracovaním zbierkových predmetov bol zbierkový fond rozčlenený v rámci odborov na tematické skupiny:

Spoločenské vedy:

Archeológia

História

História, remeslá

História, pivovarníctvo

História, ostatné

Etnológia

Etnológia, odev a textil

Etnológia, stravovanie

Etnológia, nábytok

Etnológia, remeslá

Etnológia, poľnohospodárstvo

Etnológia, výtvarné umenie

Etnológia, zvykoslovie

Etnológia, ostatné

Numizmatika

Chmeliarstvo

Prírodné vedy:

Geológia

Mineralógia

Petrológia

Paleontológia

Paleozoológia

Paleozoológia, vertebrata

Paleozoológia, evertibrata

Paleobotanika

Botanika

Herbár

Výtrusné rastliny

Semenné rastliny

Dreviny

Semená drevín

Rezy drevín

Konáriky s púčikmi

Zoológia

Zoológia, vertebrata

Zoológia, evertibrata

A. Geológia

Fond geológie patrí v rámci múzea k početne najmenším. K odbornému prehodnoteniu a čiastočnému druhostupňovému spracovaniu zbierkových predmetov získaných po vzniku múzea náhodnými darmi došlo až koncom 80. rokov 20. storočia nástupom odbornej pracovníčky – geologičky, ktorá však v múzeu pôsobila len krátku dobu. Výraznejší odborný posun v tejto oblasti nastal až po prijatí ďalšej odbornej pracovníčky. Akvizičnou činnosťou fond obohatila o nové prírastky a dokončila druhostupňové spracovanie starších prírastkov.

B. Mineralógia

Základ zbierky minerálov sa začal formovať krátko po vzniku múzea vďaka darom od externých spolupracovníkov múzea. V ďalšom období sa zbierka rozširovala náhodnými kúpami od zberateľov, bez následného odborného spracovania. K cielenej tvorbe mineralogického fondu so sprievodnou odbornou dokumentáciou dochádza až od roku 1989 príchodom odbornej pracovníčky. Minerály pochádzajú z významných slovenských a českých lokalít, zo severoafrického Maroka, ale tiež z USA, Číny, Pakistanu, Rumunska a mnohých ďalších lokalít. Z regiónu sú v mineralogickej zbierke obsiahnuté kremene a kalcity z obalových a príkrovových jednotiek jadrových pohorí. V poslednej dobe sa kolekcia rozšírila o niekoľko desiatok kusov nerastov zo známych slovenských lokalít ako napríklad Banská Štiavnica, Hodruša Hámre, Zlatá Baňa či Horná Ves.

C. Paleontológia

Paleontologické nálezy patrili k prvým predmetom prírodovedného charakteru, ktoré neskôr vytvorili základ prírodovednej zbierky múzea. Pri archeologických výskumoch ich objavili členovia vlastivedného krúžku v období pred založením múzea. Práve unikátny nález vrchnej časti lebky mastodonta s dobre uchovanými klami v roku 1960 bol podnetom pre založenie múzea v Topoľčanoch. Paleontologickú zbierku tvorenú prvotnými nálezmi postupne doplnili ďalšie fosílie získané darom alebo kúpou.

D. Botanika

Základ botanického fondu položil herbár botanických položiek získaný krátko po založení múzea. V súčasnosti fond pozostáva z prevažnej väčšiny herbárovej zbierky vyšších cievnatých rastlín, z časti nižších rastlín, vzoriek rezov drevín, púčikov, semien a plodov domácich i cudzokrajných drevín a krov. Botanický fond sa tvoril vlastným zberom v rámci zbierkotvornej činnosti alebo v rámci plnenia vedecko-výskumných úloh, kde predstavoval jednu z foriem projektových výstupov.

E. Chmeliarstvo

V súvislosti s pridelenou celoslovenskou špecializáciou múzea sa v 90. rokoch 20. storočia akvizičnou činnosťou botaniky začala budovať zbierka exponátov, dokumentujúca vývoj a špecifiká pestovania a spracovania chmeľu na Slovensku a ďalšie reálie súvisiace s chmeliarstvom. Jej základ tvoria najmä pracovné nástroje a pomôcky, nádoby, predmety využívané pri agrotechnike, zbere, sušení, spracovávaní a expedícii chmeľu. V zbierke sa nachádzajú napr. aj ocenenia pre najlepších pestovateľov a spracovateľov chmeľu či zaujímavé tematické knižné tituly.

F. Zoológia

Predmety tvoriace súčasť zoologického fondu múzea boli získavané najmä od konca 60. rokov 20. storočia. Vďaka iniciatíve pracovníka, ktorý pracoval na pozícii botanik, sa začala budovať zbierka dermoplastov cicavcov a zbierka bezstavovcov. Na odbornú bázu sa akvizičná činnosť v odbore zoológia dostala až začiatkom 80. rokov 20. storočia nástupom odborníka – zoológa. Postupne vytvoril rozsiahlu ornitologickú zbierku, v ktorej prevládajú preparáty vtáctva žijúceho v okolí vôd, dravých vtákov a spevavcov. Menšia časť zbierky je tvorená kožkovými preparátmi. Vďaka podpore z dotačného systému Fondu na podporu umenia sa v rámci viacerých projektov podarilo získať kolekciu dermoplastických preparátov sladkovodných rýb. Z účelovej dotácie NSK boli v rámci legislatívnych možností zakúpené dermoplastické preparáty niektorých druhov vtákov a cicavcov. V spolupráci s CHKO Ponitrie boli nadobudnuté chránené druhy živočíchov, ktorých preparácia bola tiež realizovaná z účelovej dotácie NSK.

G. Archeológia

Archeologický fond múzea je zo všetkých zbierkových fondov múzea početne najrozsiahlejší. K jeho tvorbe prispela činnosť členov vlastivedného krúžku, ako aj ďalšie aktivity po založení múzea. Artefakty archeologickej povahy položili základ zbierkového fondu múzea, ktorý tvorí najmä črepový materiál, keramické nádoby, šperky (napr. záušnice, členky, náhrdelníky, prstene, náramky), ozdobné súčasti odevu (napr. plechové nášivky, spony, opaskové pracky), predmety s náboženskou

symbolikou a iné.

H. História

V období založenia múzea bol historický fond veľmi skromný. V prvých rokoch existencie múzea podstatnú časť získaných predmetov tvorili zbrane z druhej svetovej vojny, zbierka mincí a historické zbrane z 18. a 19. storočia. Od druhej polovice 70. rokov 20. storočia sa fond obohacuje o predmety dokumentujúce historické udalosti viažuce sa k dobovo aktuálne vymedzenému topoľčianskemu regiónu, ako aj rôzne oblasti ľudskej činnosti (napr. remeslá, školstvo). Do fondu pribudli pečatidlá, platidlá, odznaky a vyznamenania, remeselnícke nástroje, sklárske výrobky, historické pohľadnice a ďalšie výpovedne hodnotné exponáty.

Od roku 1982, kedy múzeum začalo plniť pridelenú úlohu v oblasti dokumentácie chmeliarstva, sladovníctva a pivovarníctva na Slovensku, do historického fondu múzea pribudli aj predmety z týchto oblastí. Múzejný fond obohatili predmety súvisiace s chmeliarskou výrobou, sladovníctvom, výrobou, dopravou a konzumom piva, ako aj predmety a dokumenty približujúce históriu a činnosť pivovarov na Slovensku.

I. Etnológia

Kvalifikovanej tvorbe a spracovaniu národopisnej zbierky dve desaťročia po vzniku múzea nebola venovaná primeraná pozornosť z dôvodu absencie odborného pracovníka. Získavanie predmetov z oblasti tradičnej ľudovej kultúry bol spočiatku náhodný a nesystematický proces. V ďalšom období síce došlo k výraznejšiemu nárastu predmetov národopisnej povahy, zostali však bez adekvátneho odborného spracovania. Do etnografického fondu v tom čase pribudli najmä časti ľudového odevu, poľnohospodárske náradie, kuchynský riad, nábytok, náboženské predmety. Nástupom novej pracovníčky – etnografky sa fond obohatil aj o predmety dokumentujúce oblasti ľudovej kultúry dovtedy stojace mimo záujem múzea. Systematicky sa začala budovať zbierka exponátov, dokumentujúca výročné zvykoslovie, tradičné a súčasné výtvarné umenie a remeslá.

3. Strategický plán akvizičnej činnosti čiastkových fondov

Na základe platnej múzejnej legislatívy a interných predpisov Tribečského múzea každý potenciálny zbierkový predmet posudzuje Komisia na tvorbu zbierok Tribečského múzea v Topoľčanoch. Jej činnosť sa riadi podľa ustanovení Organizačného a rokovacieho poriadku. V súlade s legislatívou a v závislosti od finančných možností vyplývajúcich z rozpočtu múzea je akvizičná činnosť realizovaná formou: daru, kúpy, vlastného výskumu, prevodu správy alebo zámeny s iným múzeom alebo galériou. Proces akvizície prvotne zabezpečujú kurátori jednotlivých fondov, v ktorých kompetencii je predloženie Návrhov na nadobudnutie zbierkových predmetov Komisii pre tvorbu zbierok. Po schválení návrhov, dokumentátorka vykoná potrebné zápisy v evidencii a pripraví kurátorom podklady k druhostupňovej evidencii. Viacstupňový systém posudzovania v procese získavania nových zbierkových predmetov slúži na znižovanie miery subjektivity pri stanovovaní kultúrnej hodnoty predmetu. Do akvizičného procesu je nutné prvotne zahŕňať len tie predmety kultúrnej hodnoty, ktoré majú potenciál stať sa zbierkovým predmetom, predovšetkým svojou schopnosťou vypovedať o určitom jave. Táto sa musí dať využiť pri jeho ďalšom výskume a sprostredkovaní vedomostí o ňom. Predpokladom odôvodnenosti návrhov na akvizíciu je detailná znalosť súčasného obsahu zbierkového fondu zo strany kurátora, ktorý návrh vypracúva. Takisto musia byť splnené nasledovné podmienky: predmet kultúrnej hodnoty musí byť získaný legálne od legálneho vlastníka a celkové náklady na jeho nadobudnutie musia byť primerané jeho výpovednej, historickej, či kultúrnej hodnote a fyzickému stavu. Procesu akvizície musí predchádzať teda celkové posúdenie potenciálneho zbierkového predmetu. Kritériami uplatňovanými pri akvizícii sú:

- a) predmet kultúrnej hodnoty navrhovaný na nadobudnutie na Komisiu na tvorbu zbierok musí zapadať do špecializácie a zamerania múzea,
- b) jeho výpovedná hodnota musí mať potenciál na odborné zhodnotenie a tiež možnosť výskumného spracovania,
- c) predmet kultúrnej hodnoty má byť nositeľom historického významu, mať svoju pramennú hodnotu, preferovaná je tiež regionálna unikátnosť, autenticita, nenahraditeľnosť a využiteľnosť

- pri prezentačnej činnosti,
- d) z kvalitatívnych charakteristík má byť posudzovaný napríklad materiálový a technologický prínos alebo spôsob a estetické a umelecké aspekty jeho spracovania,
 - e) splnené musia byť aj kvantitatívne charakteristiky kladené na zbierkový predmet ako je jeho veľkosť (súvisiaca s potrebou odborného uloženia) alebo početnosť, kedy sa posudzuje v akom množstve by bol alebo už je prípadne zastúpený v zbierkovom fonde,
 - f) kontextové kritéria zahŕňajú takisto zhodnocovanie a dopĺňanie existujúcich kolekcii zbierok v rámci fondu,
 - g) posúdená musí byť v rámci celkového fyzického stavu predmetu miera nutnosti odborného konzervátorského alebo reštaurátorského zásahu, aby sa predišlo degradácii predmetu a múzeum malo kapacity zvládnuť jeho odborné ošetrovanie a uloženie.

S problematikou získavania zbierok súvisí aj proces opačný - vyradovanie zbierkových predmetov, kde je nutný systematický prístup k riešeniu prípadných problematických prípadov z minulosti a kedy sa po uplynutí už dlhého časového úseku značne skomplikovali možnosti vyradenia z dôvodu zmien právnych úprav.

V súčasnosti sú prioritnými predmetmi akvizícií múzea hmotné doklady vývoja prírody a spoločnosti topolčianskeho regiónu, dejín pivovarníctva na Slovensku a predmety kvalitatívne tematicky obohacujúce zbierkový fond. Ide o predmety s informačnou, vedeckou a historickou hodnotou reflektujúcou na dejinný vývoj v odboroch:

Prírodné vedy

- Geológia
- Mineralógia
- Petrografia
- Paleontológia
- Botanika
- Zoológia

Spoločenské vedy

- Archeológia
- História
- Numizmatika
- Etnológia

Pri nadobúdaní zbierkových predmetov a kompletizácii zbierkových fondov je potrebné pozornosť kurátorov múzea zamerať na päť základných oblastí, ktoré charakterizujú

- 1/ exponáty prírodovedného charakteru pochádzajúce z územia topolčianskeho regiónu,
- 2/ exponáty, ktoré vznikli na území topolčianskeho regiónu od prvopočiatkov existencie ľudskej spoločnosti až po súčasnosť,
- 3/ exponáty, ktoré vznikli mimo územia topolčianskeho regiónu, ale určitým spôsobom sú s ním späté a prispievajú k dokumentácii vývojových etáp života spoločnosti a prírody,
- 4/ exponáty súvisiace s dokumentáciou chmeliarstva, sladovníctva a pivovarníctva na území Slovenska,
- 5/ exponáty, ktoré priamo nesúvisia s regiónom, ale tematicky obohacujú zbierkový fond.

Pri plánovaní akvizícií dokladujúcich vývoj a stav prírodného prostredia treba brať do úvahy legislatívu na ochranu prírody (zákon č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny v platnom znení a vyhláška MŽP SR č. 24/2003 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon o ochrane prírody a krajiny – úplné znenie, zákon č. 15/2005 Z. z. o ochrane druhov voľne žijúcich živočíchov a voľne rastúcich rastlín reguláciou obchodu s nimi (zákon CITES) – úplné znenie, vyhláška MŽP SR č. 110/2005 Z. z., ktorou sa vykonáva zákon CITES – úplné znenie). Každý zber chráneného druhu alebo zber druhov na chránenom území, musí byť doložený príslušným legislatívnym povolením. Rovnako treba zohľadňovať etické kontexty zberu živých organizmov, aby prípadný zber neohrozil prežitie konkrétnej populácie na danom území. Niektoré druhy sú natoľko vzácne, že aj zber niekoľkých

jedincov môže ohroziť životaschopnosť populácie, potom treba vždy uprednostniť zachovanie druhu v prírode a fotografovanie pred dokladovaním formou herbárovej položky.

K 01.01.2024 predstavuje celkový zbierkový fond Tribečského múzea 91.374 ks predmetov. Zmyslom akvizičnej činnosti múzea nie je však len samotné zhromažďovanie najhodnotnejších dokladov nášho kultúrneho dedičstva v depozitároch. Z bežného predmetu sa muzeália stáva až prostredníctvom procesu muzealizácie, ktorý naplňa vedomostný systém múzea novým obsahom. Odborné spracovanie zbierkového predmetu ho zhodnocuje, publikovanie výsledkov odbornej činnosti tieto informácie ďalej rozširuje. Muzealizáciu sprevádza systematická evidencia a snaha o ochranu zbierkového predmetu pred zničením vykonávaním pravidelného odborného ošetrovania. Z pohľadu návštevníka múzea je naopak prioritou funkcia prezentačná. Preto koncepcia akvizičnej činnosti Tribečského múzea zohľadňuje aj aspekt sprístupňovania zbierkových predmetov verejnosti a orientuje sa v krátkodobom horizonte piatich rokov na cielené dopĺňanie zbierok o atraktívne exponáty, ktoré obohatia jestvujúce expozície a budú tvoriť základ pripravovaných nových expozícií alebo návštevnícky vyhladávaných výberových výstav.

A: Strategický plán akvizičnej činnosti botanického zbierkového fondu

Základnou prioritou získavania prírastkov budú vlastné terénne zbery. Vzhľadom na históriu akvizícií sekcie botaniky a potrebu uplatňovania princípov efektívnej, odborne podloženej selekcie v rámci tvorby zbierok, je do budúcnosti zámer v rámci zbernej oblasti sústreďovať akvizičnú činnosť na:

1. zber na lokalitách ohrozených zničením (stavebná činnosť a pod.) a dokladovanie druhového zastúpenia biotopov s malým plošným rozšírením v rámci regiónu
2. regionálne vzácne druhy a druhy s negatívnym trendom vývoja rozšírenia (s rešpektovaním aktuálnej legislatívy na ochranu prírody a krajiny)
3. zber na významných botanických lokalitách nedokladovaných žiadnym herbarizovaným materiálom (tzv.biele miesta)
4. rastlinné druhy prirodzene rastúce v zbernej oblasti, ktoré ešte nie sú zastúpené v zbierkovom fonde, aby sa mohla postupne zdokumentovať flóra regiónu
5. taxóny dokladujúce prebiehajúce zmeny v krajine (napr. druhy indikujúce synantropizáciu, prenikajúce invázne rastliny, ustupujúce archeofyty a pod.)

V rámci terénnych výskumov zber zamerať na pokračovanie v rozširovaní zbierkového fondu vyšších cievnych rastlín, ktoré doplnia herbár vyšších rastlín. Bežné, vzácne a chránené druhy botanických prírodnín naďalej digitálne zdokumentovať.

B: Strategický plán akvizičnej činnosti zoologického zbierkového fondu

Zbierkotvorná činnosť zoologického fondu je špecifická tým, že podstatná časť živočíchov je chránená legislatívou a zámerné usmrcovanie za účelom vystavovania je možné len na základe legislatívnych výnimiek, kde sa prihliada na opodstatnenosť takýchto akvizícií. Preto sa do múzea dostávajú v spolupráci so štátnymi orgánmi a organizáciami sektora ochrany prírody už mŕtve živočíchy, ktoré múzejným potrebám vyhovujú v dostatočnej miere. V akvizičnej činnosti je preto plánované v najbližších rokoch v kooperácii s preparátorským laboratóriom zamerať sa hlavne na:

a) Zber uhynutých stavovcov (*Vertebrata*), vrátane druhov národného a európskeho významu (chránených), ako aj vedených v prílohe CITES. Nakoľko sa jedná o jedince, ktoré zahynú väčšinou po zrážkach s dopravnými prostriedkami, po náraze do elektrického 22 kV vedenia a pod., ide proces náhodný, ktorý sa čo do objemu nazbieraného materiálu mení v závislosti od mnohých faktorov, ktoré nemožno predvídať. Podľa rozsahu poškodenia (následkom kolízií) sú spracovávané v preparátorskom laboratóriu ako kostrové, tekutinové a dermoplastické preparáty a sú zaradované priebežne do zbierok.

b) Nadobúdanie ucelených entomologických zbierok kúpou, resp. darom – v spolupráci s vedeckými inštitúciami zaoberajúcimi sa výskumom bezstavovcov a s profesionálnymi či amatérskymi entomológmi – špecialistami na jednotlivé rady, resp. čeľade.

V rámci možností daných legislatívou a finančnými prostriedkami rozširovať zoologický fond o preparáty rôznych živočíšnych druhov dokumentujúcich faunu topolčianskeho regiónu. Zamerať sa na doplnenie zbierky dermoplastických preparátov chránených druhov živočíchov, ktoré v zbierkovom fonde absentujú, resp. nie sú adekvátne zastúpené, a ktoré nájdu využitie v oblasti výskumu, edukačných a prezentačných aktivít (výstavy, expozície, prednášky a pod.)

Nevyhnutnosťou v rozširovaní zoologického zbierkového fondu je využívanie mraziaceho boxu na účely skladovania kadáverov živočíchov, ktoré po pridelení finančných prostriedkov budú vypreparované.

C: Strategický plán akvizičnej činnosti geologického, paleontologického, mineralogického fondu

Strategickým zámerom akvizičnej činnosti zbierkového fondu geológie, mineralógie a paleontológie je systematické, koncepčné a dlhodobé budovanie reprezentatívneho zbierkového fondu, ktorý bude dokumentovať geologickú rozmanitosť Slovenskej republiky a zároveň umožní komplexnú interpretáciu vývoja života na Zemi prostredníctvom významných paleontologických nálezov zo zahraničia. V oblasti mineralógie bude prioritou systematické získavanie reprezentatívnych minerálnych vzoriek zo všetkých významných mineralogických oblastí Slovenskej republiky. Geologická stavba Slovenska patrí svojou rozmanitosťou k najvýznamnejším v strednej Európe, pričom jednotlivé regióny sa vyznačujú odlišnými geologickými podmienkami, typmi rudných ložísk, minerálnymi asociáciami a jedinečnými minerálnymi druhmi. Budovanie zbierky z lokalít naprieč celým územím Slovenska je preto nevyhnutné na vytvorenie odborne ucelenej kolekcie dokumentujúcej geologický vývoj územia, genetickú pestrosť minerálov a ich regionálne zastúpenie. Takto koncipovaná zbierka bude predstavovať významný dokumentačný, vedecký a prezentačný fond využiteľný pri výstavnej, publikačnej, výskumnej i vzdelávacej činnosti múzea. V oblasti paleontológie bude akvizičná činnosť orientovaná na získavanie legálne nadobudnutých fosílií zo zahraničných nálezísk s dôrazom na reprezentatívne exempláre dokumentujúce jednotlivé geologické obdobia a hlavné etapy evolúcie života na Zemi. Keďže geologický vývoj územia Slovenska neumožňuje zastúpenie všetkých významných skupín fosílnych organizmov ani všetkých období vývoja biosféry, je budovanie zahraničnej paleontologickej zbierky nevyhnutným predpokladom vytvorenia komplexného a odborne hodnotného zbierkového fondu. Takáto kolekcia umožní prezentovať návštevníkom vývoj života v širších časových a geografických súvislostiach, podporí vedeckovýskumnú činnosť, rozšíri možnosti medzinárodnej spolupráce a prispeje k tvorbe moderných expozícií a výstav rešpektujúcich súčasné poznatky geologických a paleontologických vied.

D: Strategický plán akvizičnej činnosti historického fondu

Úlohou akvizičnej činnosti odboru história je systematicky budovať a rozširovať jestvujúci fond. Keďže zbernou oblasťou je okolie Topolčian, najdôležitejšou úlohou je získavať predmety dokumentujúce dejiny tejto oblasti. Akvizície sa odbor histórie snaží získavať cielene v prepojení s vedecko-výskumnými úlohami a s pripravovanými podujatiami múzea. Prioritne je potrebné sa zamerať na predmety dokumentujúce oblasť regionálneho školstva, pôsobenie rodu Stummer v topolčianskom regióne, históriu a súčasnosť mesta Topolčany a dejiny pivovarníctva na Slovensku. V centre záujmu bude aj dokumentácia obdobia 2. polovice 20. storočia (rozmanité oblasti ľudskej činnosti, výroby, spoločenského života jednotlivca i organizácií) a doplnenie zbierkového fondu v oblasti numizmatiky. Do akvizičnej činnosti je potrebné zahrnúť aj historické zbrane a militárie mimo zbernej oblasti, ktoré tematicky obohatia existujúci fond, nakoľko počet vhodných a dostupných kusov neustále klesá.

F: Strategický plán akvizičnej činnosti etnologického fondu

Vedecko-výskumnú a akvizičnú činnosť odboru je potrebné rozvíjať pokračovaním výskumov v topolčianskom regióne. Je potrebné získané informácie a informácie o získaných predmetoch publikovať, čím by sa čiastočne zvýšila ich atraktivita. Získanie nových významných akvizícií prispeje k obohateniu existujúceho zbierkového fondu. Po dôkladnom výskume zbierkového fondu je potrebné rozširovať zbierku artefaktov dokumentujúcich tvorbu súčasných neprofesionálnych umelcov a remeselných výrobcov z rôznych oblastí ľudového umenia a remeselnej výroby. V pláne

je pokračovanie v rozširovaní zbierky betlehemov a kraslíc zdobených podľa tradičných i novodobých postupov a obohacovať zbierku o súčiastky ľudového odevu a textílie, najmä o kompletne kroje z obcí topolčianskeho regiónu. Rovnako priebežne dopĺňať zbierku o predmety dokumentujúce tradičnú ľudovú kultúru a život na dedine od prvej tretiny 20. storočia (prípadne o staršie predmety), ktoré v etnografickom fonde absentujú.

G: Strategický plán akvizičnej činnosti archeologického fondu

V minulosti sa akvizičná činnosť fondu archeológia sústreďovala na získavanie nových predmetov z archeologických výskumov múzea a evidovanie starších nálezov zhromaždených vo fonde, ktoré však pre množstvo inej práce predošlý zamestnanci – archeológovia nestihli zaevidovať bezprostredne po získaní. Taktiež významné percento zbierok získaných v poslednom období tvoria nálezy z výskumov iných inštitúcií v našom regióne, ktoré boli prevedené do správy múzea. V rámci možností daných legislatívou akvizičnú činnosť prostredníctvom prevodu je potrebné zamerať na získanie archeologických nálezov dokumentujúcich jednotlivé historické obdobia topolčianskeho regiónu.

V Topolčanoch, dňa 01.01.2024

Mgr. Ľubomír Opáth
riaditeľ TM